

Саковський Андрій Анатолійович,
директор навчально-наукового інституту
№ 2 Національної академії внутрішніх
справ, кандидат юридичних наук, доцент

ДОКУМЕНТУВАННЯ ЯК ДЖЕРЕЛО ДОКАЗОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Ознакою будь-якої правової держави є наявність механізму, за допомогою якого реалізуються гарантовані державою права і свободи людини. Цей механізм містить закріплені на законодавчому рівні регуляторні правові норми, що визначають порядок та спосіб забезпечення їх реалізації.

Так, відповідно до статті 62 Конституції України особа вважається невинуватою у вчиненні злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду (Презумпція невинуватості). Обвинувачення не може ґрунтуватися на доказах, одержаних незаконним шляхом, а також на припущеннях [1].

Для забезпечення реалізації презумпції невинуватості у Кримінальному процесуальному кодексі України (далі – КПК України) передбачено ряд норм, покликаних врегулювати порядок здійснення правосуддя та захисту прав учасників кримінального процесу.

Зокрема, у статті 84 КПК України зазначається, що доказами в кримінальному провадженні є фактичні дані, отримані у передбаченому цим Кодексом порядку, на підставі яких слідчий, прокурор, слідчий суддя і суд встановлюють наявність чи відсутність фактів та обставин, що мають значення для кримінального провадження та підлягають доказуванню. Тобто, приймаються до уваги лише ті докази, які отримані у визначеному законом порядку. Таким порядком і є здійснення документування [2].

За тлумачним словником української мови «документувати» значить обґрунтовувати документами. В свою чергу документ – це діловий папір, що посвідчує певний юридичний факт, підтверджує право на що-небудь, служить доказом чого-небудь, акт, протокол; все те, що підтверджує що-небудь [3, с. 581].

Кримінально-процесуальний документ – це письмовий документ, складений на основі кримінально-процесуального закону уповноваженим на це суб'єктом при здійсненні будь-яких процесуальних актів (виконанням процесуальних дій чи прийняттям рішень), в якому засобами писемної мови зафіксовано інформацію про

хід та результати діяльності учасників кримінального процесу [4, с. 68].

Частина 1 статті 99 Кримінального процесуального кодексу України визначає документ як спеціально створений з метою збереження інформації матеріальний об'єкт, який містить зафіксовані за допомогою письмових знаків, звуку, зображення тощо відомості, які можуть бути використані як доказ факту чи обставин, що встановлюються під час кримінального провадження [2].

Документи як джерело доказів можуть бути як офіційні (довідки, характеристики, акти ревізії, протоколи зборів чи засідань тощо), так і неофіційними, особистими (листи, листівки, телеграми, записки, записні книжки, рукописи тощо). Офіційні документи повинні мати всі необхідні реквізити (зокрема, дату, підпис, печатку). Відомості, що містяться у документі, фіксуються будь-яким способом, що дозволяє особам однозначно їх відтворювати, передавати і тлумачити за допомогою технічних засобів або усної мови, а саме: письмової, фото-, кіно-, відео-, фоно-, електрографо-, пластико-, комп'ютеродокументи та інші різновиди, що можуть з'явитися при розвитку інформаційних технологій [4, с. 69].

У частині 2 статті 99 КПК України законодавець допускає, що матеріали, в яких зафіксовано фактичні дані про протиправні діяння окремих осіб та груп осіб, зібрані оперативними підрозділами з дотриманням вимог Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», за умови відповідності вимогам цієї статті, є документами та можуть використовуватися в кримінальному провадженні як докази.

Відповідно до статті 41 КПК України оперативні підрозділи органів Національної поліції, органів безпеки, Національного антикорупційного бюро України, Державного бюро розслідувань, органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового і митного законодавства, органів Державної кримінально-виконавчої служби України, органів Державної прикордонної служби України здійснюють слідчі (розшукові) дії та негласні слідчі (розшукові) дії в кримінальному провадженні за письмовим дорученням слідчого, прокурора, а підрозділ детективів, оперативно-технічний підрозділ та підрозділ внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України – за письмовим дорученням детектива або прокурора Спеціалізованої антикорупційної прокуратури [2].

Зазначені документи працівники підрозділів, уповноважених на здійснення оперативно-розшукової діяльності, використовують лише в межах досудового розслідування у конкретному кримінальному провадженні і лише на підставі доручення слідчого, прокурора.

Однак, це не єдині документи, які використовує у своїй роботі оперативний працівник. Окрім процесуальних, для забезпечення своєї діяльності, оперативні підрозділи також використовують такі документи як: акти, висновки, рапорти, пояснення, подання, заяви, довідки, службові листи.

Хоча ч. 2 ст. 99 КПК України й визнає документами, які можуть використовуватися в кримінальному провадженні як докази, матеріали, отримані посадовою особою, уповноваженою на здійснення оперативно-розшукової діяльності, у абсолютній більшості на практиці вони не визнаються судами як самостійний доказ і потребують «легалізації» через слідчі (розшукові) дії.

Таким чином, *оперативно-розшукове документування* – це здійснюваний уповноваженими посадовими особами встановлений відомчими нормативно-правовими актами комплекс взаємозалежних дій і рішень, спрямованих на достовірне відбиття (закріплення, фіксацію) у матеріалах оперативно-розшукової діяльності порядку й результатів як окремих оперативно-розшукових заходів і рішень, так і всього ходу й результатів ОРД з метою вирішення завдань ОРД та сприяння вирішенню завдань кримінального процесу [5, с. 28].

Оперативно-розшукове документування не є невід’ємною частиною процесуального документування, але, оскільки результати оперативно-розшукового документування фіксуються в наведених вище документах, ці документи беззаперечно є джерелом доказів у кримінальному процесі, за умови дотримання правил допустимості.

Список використаних джерел

1. Конституція України: Закон від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. Верховної Ради України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
3. Яременко В. В., Сліпушко О. М. Новий словник української мови: тлумачний словник: у 3 т. / Аконіт. Київ, 2003. Т. 1. 926 с.
4. Корж А. В. Документознавство. Зразки документів правовідомчої сфери: навч. посіб. / за ред. В. М. Співак. 3-тє вид. Київ: Стереотип, 2009. 372 с.
5. Лисиченко В.К., Гулкевич З.Т. Документирование производства следственных действий. Криминалистика и судебная экспертиза. 1987. № 35. С. 26–32.